Faculty of Letters Journal of Social Sciences

| cujos.cumhuriyet.edu.tr | Founded: 1982 Available online, ISSN: 1305-5143 Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Dynamics of Institutionalization of the Organization of Turkic States: Opportunities, Future Perspectives, and Structural Challenges

Erkan Aslan[1,a,*]

[1] *Department of Journalism, Faculty of Communication, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye*
**Corresponding author*

Research Article

History

Received: 30/04/2026
Accepted: 28/06/2026

ABSTRACT

This study analyzes the current institutional structure, functional capacity, and future trajectory of the Organization of Turkic States (OTS) within the framework of regional and global dynamics. It examines the historical evolution and institutionalization process of the organization, while assessing the present state of political, economic, and cultural cooperation mechanisms among its member states.

The article highlights the increasing geopolitical significance of the OTS and its emerging role as a regional actor. At the same time, it investigates the principal structural and conjunctural challenges that constrain the organization's effectiveness. In this context, the study argues that the geopolitical environment in which the OTS operates—characterized by the competing spheres of influence of major powers such as Russia, China, and Iran—constitutes a critical external constraint on its strategic maneuverability. The historical, economic, and security-driven influence of these actors over the region leads to divergences in the foreign policy orientations of member states, thereby complicating efforts toward deeper organizational cohesion. Indeed, the Eurasian geography represents a focal point of intensifying global power competition, placing the OTS at the center of these dynamics.

The study concludes that the transformation of the OTS into a sustainable and effective regional actor depends on enhancing institutional depth, strengthening economic integration, and fostering a coherent and coordinated foreign policy vision among its members. In this regard, it emphasizes the necessity for the organization to adopt a multidimensional and balanced foreign policy approach that enables it to both adapt to regional power competition and preserve its strategic autonomy.

Keywords: Organization of Turkic States, Institutionalization, Future Prospects, Geopolitical Challenges Regional Power Competition.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın Kurumsallaşma Dinamikleri: Fırsatlar, Gelecek Perspektifleri ve Yapısal Zorluklar

ÖZ

Bu çalışma, Türk Devletleri Teşkilatı'nın mevcut kurumsal yapısını, işlevsel kapasitesini ve geleceğe yönelik perspektifini bölgesel ve küresel dinamikler çerçevesinde analiz etmektedir. Araştırmada, Teşkilatın tarihsel gelişimi ve kurumsallaşma süreci ele alınarak, üye devletlerarasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel iş birliği mekanizmalarının geldiği nokta değerlendirilmektedir.

Çalışmada yine TDT'nin artan jeopolitik önemi ve bölgesel aktör olarak üstlendiği role de vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte çalışmada, teşkilatın karşı karşıya olduğu ve etkinliğini sınırlandıran temel konjonktürel zorluklar da incelenmektedir. Bu bağlamda teşkilatın bulunduğu jeopolitik havzanın Rusya, Çin ve İran gibi güçlü aktörlerin rekabet ve nüfuz alanı içerisinde yer alması, TDT'nin hareket alanını sınırlandıran önemli bir dışsal baskı unsuru oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu aktörlerin bölge üzerindeki tarihsel, ekonomik ve güvenlik temelli etkileri, üye devletlerin dış politika tercihlerinde farklılaşmalara yol açmakta ve örgütsel bütünleşmeyi zorlaştırmaktadır. Nitekim Avrasya coğrafyası, küresel güç rekabetinin yoğunlaştığı bir alan olup, TDT bu rekabetin merkezinde konumlanmaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın sürdürülebilir bir bölgesel aktör haline gelebilmesi, kurumsal derinleşmenin artırılmasına, ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesine ve ortak dış politika vizyonunun geliştirilmesine bağlıdır. Bu çerçevede çalışma, TDT'nin hem bölgesel güç rekabetine uyum sağlayabilmesi hem de stratejik özerkliğini koruyabilmesi için çok boyutlu ve dengeli bir dış politika yaklaşımı benimsemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletleri Teşkilatı, Kurumsallaşma, Gelecek Perspektifi, Jeopolitik Zorluklar, Bölgesel Güç Rekabeti.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

[a] *erkana@cumhuriyet.edu.tr* *0000-0002-8273-9460*

How to Cite: Aslan E,(2026) Dynamics of Institutionalization of the Organization of Turkic States: Opportunities, Future Perspectives, and Structural Challenges, *CUJOSS,* 50(2): 163-171.

Giriş

Küresel sistemin çok kutupluluğa evrildiği ve bölgesel örgütlenmelerin uluslararası siyasette giderek daha fazla ağırlık kazandığı bir dönemde, Türk Devletleri Teşkilatı, Avrasya jeopolitiğinde dikkat çeken bir iş birliği platformu olarak yükselmektedir. Ortak tarih, dil ve kültür temelinde şekillenen bu yapı, son yıllarda ekonomik, siyasi ve stratejik alanlarda derinleşme arayışı içerisine girmiştir. Bu dönüşüm süreci, Türk Devletleri Teşkilatı'nı yalnızca sembolik bir birlik olmaktan çıkarak kurumsallaşmış ve çok boyutlu bir bölgesel aktöre dönüşme potansiyelini beraberinde getirmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın gelişim süreci, yalnızca iç dinamikler tarafından değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel güç dengeleri tarafından da belirlenmektedir. Özellikle Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti gibi küresel siyasetin önemli ülkeleri ve İran gibi bölgesel kadim aktörlerin Orta Asya ve Kafkasya'daki tarihsel, ekonomik ve güvenlik temelli etkileri, Türk Devletleri Teşkilatı'nın hareket alanını doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda Teşkilat, bir yandan üye devletlerarasındaki entegrasyonu güçlendirmeye çalışırken, diğer yandan söz konusu dış aktörlerin oluşturduğu çok katmanlı rekabet ortamında konumlanmak durumundadır.

Bu makale, Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurumsallaşma dinamikleri bağlamında, Teşkilat'ın kurumsal gelişimini, ekonomik iş birliği potansiyelini ve karşı karşıya olduğu jeopolitik sınırlılıkları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, özellikle "Türk Dünyası Vizyonu–2040" belgesi temel alınarak örgütün orta ve uzun vadeli hedefleri değerlendirilmekte; ulaştırma, enerji, ticaret ve dijitalleşme gibi alanlarda öngörülen iş birliği perspektifleri ele alınmaktadır.

Ayrıca makalede, Türk Devletleri Teşkilatı'nın mevcut kapasitesi ile enerji, ekonomi ve güvenlik odaklı gelecekte üstlenebileceği rol arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Yine Türk Devletleri Teşkilatı'nın karşı karşıya olduğu temel bölgesel zorluklar; büyük güç rekabeti, bölgesel aktörlerin tarihsel etki alanını koruma kaygıları, TDT periferindeki devletlerarasındaki yapısal farklılıklar ekseninde incelenmektedir. Bu doğrultuda, Teşkilatın kalıcı ve etkili bir bölgesel aktör haline gelebilmesi için gerekli olan stratejik açılımlar tartışılmakta; dengeleyici dış politika, kurumsallaşma ve ekonomik entegrasyon süreçlerinin önemi vurgulanmaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı Tarihsel Süreç ve Temel Dinamikler

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) 20. yüzyıl küresel sisteminin en güçlü aktörlerinden biriydi. SSCB bulunduğu geniş coğrafya hâkimiyeti ve birçok Cumhuriyet'ten oluşan federasyon yapısı ile sadece sınırları içinde değil bölgesel ve uluslararası siyasetin belirleyici devletiydi. Ancak 1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Rusya, Ukrayna, Belarus, Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan, Gürcistan, Litvanya, Estonya Letonya gibi yeni Cumhuriyetler tarih sahnesine çıktı. Bu yeni konjonktür, Avrasya jeopolitiğinde köklü bir değişime yol açarken; bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye Cumhuriyeti arasında da tarihsel, kültürel ve dilsel bağlara dayalı yeni bir etkileşim alanının doğmasına yol açacaktır.

Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan'ın siyasal bağımsızlıklarını kazanmaları, Türk dünyası açısından önemli bir tarihsel dönüm noktasına işaret etmektedir. Bu gelişmeyle birlikte, tarihsel süreç içerisinde Türklük bilinci temelinde şekillenen ve en batıda Balkanlar'daki Kosova ve Karadağ ile Macaristan'dan başlayarak, en doğuda Moğolistan sınırlarına kadar uzandığı ifade edilen "Türk Dünyası" söylemi yeniden somut bir gerçeklik kazanma imkânı bulmuştur. Bu bağlamda, geçmişten günümüze uzanan "Türk Birliği" ve "Türk Bütünleşmesi" gibi düşünce ve beklentiler de yeniden gündeme gelmiş ve Türk dünyasının geleceğine yönelik yeni siyasal ve kültürel perspektiflerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Ural, 2024).

Türk dünyası ideali çok geniş bir coğrafyayı içine almakla (Yüce, 2022: 9) birlikte ete kemiğe büründüğü coğrafya SSCB'den geride kalan alanda bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri coğrafyası olmuştur. Tarihsel ve kültürel bağların birliktelik duygusu etrafında perçinlenmesi, bölgesel yeni bir ideolojik bütünleşme fikrinin dile düşmesi ve gerçekliğe dönüşmesinde öncü liderlerden biri Nursultan Nazarbayev'dir. Nazarbayev, ortak mirasa sahip devletlerin yakınlaşmasını stratejik bir zorunluluk olarak nitelemiştir (Akarslan, 2025: 4). Bu iradenin ilk somut tezahürü olan "Türk Dili Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri", 1992'den itibaren düzenli bir platform teşkil ederek Türk Devletleri Teşkilatı (önceki adı ile Türk Konseyi) Sekretaryasının kurulduğu 2010'a kadar devam eden toplam 10 zirve toplantısı yapılarak kurumsallaşma sürecinin "hazırlık evresini" oluşturmuştur (TDT, URL-1).

Türk dünyasındaki iş birliği arayışları, 3 Ekim 2009'da imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile hukuki bir statü kazanmış ve "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" (Türk Konseyi) resmen kurulmuştur. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın kurucu iradesiyle şekillenen bu yapı, 16 Eylül 2010'da İstanbul Bildirisi ile önceliklerini ve yol haritasını netleştirmiştir.

Teşkilatın genişleme ve derinleşme süreci şu kronolojik duraklar üzerinden okunabilir:

2018'de Çolpan Ata'da düzenlenen 6. Zirve'de Macaristan gözlemci üye statüsüyle teşkilata katılmıştır. 2019'da Bakü'de gerçekleştirilen 7. Zirve'de Özbekistan tam üye olurken, 2021'de İstanbul'da düzenlenen 8. Zirve'de Türkmenistan gözlemci üye statüsü kazanmıştır. 2022'de Semerkant'ta gerçekleştirilen 9. Zirve'de ise

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gözlemci üye statüsüyle teşkilata dâhil edilmiştir. Ayrıca 2023'te Astana'da düzenlenen zirvede Ekonomik İşbirliği Teşkilatı da gözlemci üye statüsü elde etmiştir (TDT, URL-2). TDT'nin genişleme hamlesi ve gözlemci ülke statüsü ile Türk dünyasını buluşturma çabası yapının sadece kültürel bir birliktelik olarak okunmamalıdır. Keza TDT, Avrupa ve stratejik enerji hatları üzerinde her geçen gün pekişen nüfuzu sayesinde "jeopolitik denge unsuru" haline gelmekte, bölgesel ve küresel etkiler yaratabilme potansiyeli kazanmaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın bayrağı, Türk Konseyi'nin Bişkek'te gerçekleştirilen 2. Zirvesi'nde kabul edilmiştir. Konseyin kurumsallaşma sürecinde önemli bir aşama olarak değerlendirilen bu gelişme, bayrağın Türk halkları arasındaki birlik ve beraberliği simgeleyen unsurların bir araya getirilmesiyle oluşturulması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın bayrağı; Azerbaycan bayrağındaki yıldız, Kazakistan bayrağının mavi rengi, Kırgızistan bayrağındaki güneş motifi ve Türkiye bayrağındaki hilal sembolünün birleşimiyle tasarlanmıştır (Akçapa, 2023). Yine TDT, 12 Kasım 2021'de İstanbul'da düzenlenen 8. Zirve ayrı bir parantez açmak gerekir. Bu zirvede yapı, "Türk Devletleri Teşkilatı" (TDT) adını alarak gevşek bir konsey yapısından, daha entegre ve dinamik bir uluslararası örgüt modeline geçiş yapmıştır.

TDT, faaliyetlerini Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nın temel amaç ve ilkeleriyle uyumlu, uluslararası hukukun evrensel normlarına dayalı bir meşruiyet zemininde yürütmektedir. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahcivan Anlaşması'nın önsözünde vurgulandığı üzere teşkilat; demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetişim ilkelerini operasyonel bir rehber olarak benimsemiştir. Bu bağlamda TDT, üye devletlerin ulusal egemenliklerine saygı duyarken, bölgesel barış ve istikrarın tesisi için ortak bir siyasi iradeyi temsil etmektedir (TDT, URL-2).

TDT, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahcivan Anlaşması'nın 2. maddesinde tanımlanan temel görevler, teşkilatın sadece kültürel bir birlik değil, kapsamlı bir kamu politikası aktörü olduğunu kanıtlamaktadır. Bu görevler kategorik olarak (TDT, URL-2);

Güvenlik ve Dış Politika: Karşılıklı güvenin tesisi, dış politikada ortak tutum geliştirilmesi ve sınır ötesi suçlarla (terörizm, ayrılıkçılık vb.) koordineli mücadele;

Ekonomik ve Teknik Entegrasyon: Ticaret ve yatırım için elverişli koşulların yaratılması, kapsamlı ve dengeli ekonomik büyümenin teşviki;

İdari ve Sosyal Gelişim: Hukuki konularda bilgi değişimi, adli iş birliği, bilim, teknoloji ve eğitim alanlarında etkileşimin maksimize edilmesi yer almaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluşundan günümüze her geçen zaman diliminde ve konjonktürel gelişmeler karşısında başta ekonomik, jeopolitik ve jeostratejik alanlar olmak üzere; eğitim, siyaset ve askerî iş birliği gibi birçok alanda uluslararası politikada yeni bir denge unsuru olabilecek potansiyele sahiptir. Ayrıca TDT'nin küresel ekonomik potansiyelinin ve buna bağlı olarak uluslararası etki alanının giderek genişlediği de görülmektedir (Çınar ve Uzun, 2023). Özellikle son dönemde küresel ekonomide ortaya çıkan, bölgesel kriz ve çatışmalar, enerji kaynaklı enflasyon ve ekonomik istikrarsızlıklar, bölgesel iş birliği mekanizmalarının önemini daha da artırmıştır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın Bölgesel Düzen İçindeki Konumu ve Stratejik Potansiyeli

Türk dünyası arasındaki entegrasyon süreci, 1992'de "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri" ile başlayan ad-hoc (geçici/özel amaçlı) nitelikli bir yapıdan, otuz yılı aşkın bir süre içerisinde hukuki kişiliğe haiz, fonksiyonel ve çok katmanlı bir uluslararası teşkilata dönüşmüştür. Bu süreç, bölgesel iş birliği modelleri içerisinde özgün bir kurumsallaşma örneği teşkil etmektedir. TDT, hem ekonomik bir güç hem siyasi bir birliktelik hem de uluslararası bir teşkilat yapısına ulaşan niteliği ile bölgesel bir aktör haline ulaşmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın yapısı, yarattığı siyasi etki ve günümüzde ulaştığı bütünleşme vizyonu sayesinde üye ülkelere önemli fırsat imkânları sunmaktadır.

Uluslararası örgütler, devletlerin ortak çıkarlarını korumak, küresel ve bölgesel sorunlara birlikte çözüm üretmek ve işbirliğini kurumsallaştırmak gibi amaçlar yanında üye devletlere siyasi, ekonomik, güvenlik, sosyal ve kültürel alanlarda da çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Böylece uluslararası örgütlerin varlık sebebi ülkelerin tek başına çözümünde zorlandığı bölgesel ve/veya küresel sorunlar karşısında ortak çözümler üretmelerine imkân verir. Uluslararası örgütlere üyeliğin salt bir dış politika birlikteliği olarak bakmak yanında ekonomik, güvenlik, teknoloji transferi gibi stratejik bir alan ve kazan kazan üzerine kurulmuş bir birliktelik olarak değerlendirmek mümkündür. Türk Devletleri Teşkilatı bağlamında da üye devletler bu birliktelikten önemli faydalar elde etmeleri beklenmektedir.

TDT, bünyesinde farklı işbirliği alanlarında üye devletlerin uzmanlarından oluşan çalışma grupları kurulmakta ve bu gruplar aracılığıyla ortak politika üretimi, bilgi paylaşımı ve proje geliştirme süreçleri yürütülmektedir. Teşkilat kapsamında ekonomiden ulaştırmaya, turizmden eğitime, gençlik ve spordan sağlığa kadar 31 alanda çok yönlü işbirliği faaliyetleri yürütülmektedir (TDT, URL-3).

Bağımsız Türk devletlerinin tamamı bir çatı kuruluş olarak TDT'ye ya üye ya da gözlemci statüsü ile bir bağı bulunmaktadır. Bu devletler dil ve kültür ortaklığı belirgin olup, Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TURKPA), Türk Dünyası'nın UNESCO'su olarak nitelenen Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği'nin (TTSO), Türk

Devletleri arasındaki ilk ortak finans kuruluşu olarak kurulan Türk Yatırım Fonu (TYF), Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi gibi işbirliği kuruluşları sayesinde kültürel etkileşim ve dayanışma güçlenmektedir.

TDT etrafında bir araya gelen devletlerarasında her geçen gün artan işbirliği, etkileşim ve dayanışma bağları sayesinde önemli projeler hayat bulmaktadır. Öne çıkan bazı projeler arasında Türk Yatırım Fonu, Trans-Hazar Ulaştırma Koridoru, Kardeş Limanlar Süreci, Orhun Öğrenci ve Akademisyen Değişim Programı, Uluslararası Gençlik Kampları, Gençlik Festivalleri, Üniversite Spor Oyunları, Modern İpek Yolu Ortak Tur Paketi ve Tabarruk Ziyarat Programı yer almaktadır. Ayrıca sağlık alanında oluşturulan Sağlık Bilim Kurulu, Sağlık Koordinasyon Komitesi ve Tedarik Zinciri Grubu gibi mekanizmalar aracılığıyla üye ülkeler arasında kurumsal eşgüdüm sağlanmaktadır (TDT, URL-3).

Yine son yıllarda ulaştırma sektöründeki iş birliği de önemli ölçüde gelişmiştir. Üye devletler özellikle Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Koridoru (Orta Koridor) başta olmak üzere çeşitli ulaşım projelerinin hayata geçirilmesi için ortak çalışmalar yürütülmektedir. Enerji sektöründeki iş birliği de yoğunlaşmaktadır. Türkmenistan doğalgazının Azerbaycan üzerinden Avrupa Birliği'ne taşınmasını hedefleyen projeler hız kazanmış, bazı planlarda boru hattının Kazakistan ile bağlantısının kurulması da öngörülmüştür. 2021'dea Amerikan şirketi Trans Caspian Resources, Trans-Hazar Enterkonnektör projesini sunmuştur. Ayrıca Azerbaycan gazının Macaristan'a ihracatı planlanmıştır. Bu projelerin hayata geçirilmesi, bazı üye ve gözlemci devletlerin diğer üyelerin enerji güvenliğindeki rolünü de artıracaktır (Baghirov, 2022: 69-70).

Teşkilat bünyesinde her geçen gün yeni işbirliği alanları oluşturulmakta ve teşkilattan beklenen faydalar çeşitlenmektedir. Diğer taraftan işbirliğinin önünde bulunan mevcut veya muhtemel engelleri tespit edilmekte ve ardından söz konusu engellerin ortadan kaldırılması ve ortak projeler aracılığıyla işbirliğinin geliştirilmesi için gerekli politik, teknik ve kurumsal adımlar hayata geçirmektedir (TDT, URL-3).

Türk devletleri birlikteliği fikrinin dile getirildiği günden TDT'nın ete kemiğe bürünmesine ve oradan kurumsallaşmanın hızlı adımlarla geldiği günümüze kadar kısa zamanda önemli mesafeler kaydedilmiştir. Ancak yine de alınan bunca yola rağmen; kurumsal ve yasal altyapı, ortak Pazar ve para birliği, çalışma ve seyahat özgürlüğü, kara - demir ve enerji ikmal hatları ve vatandaşlara sunulan kamu hizmetleri açısından henüz bir Avrupa Birliği seviyesine ulaşamadığı muhakkaktır (Aydilek, 2022). Diğer taraftan TDT'nin bugünkü siyasi etkisi kültürel ortaklığın ötesinde geçmiş, önemli bir ekonomik potansiyele sahip olduğunu da ortaya koymuştur.

Orta Asya'dan Avrupa'ya uzanan Türk Dünyası coğrafyası, 4,5 milyon kilometrelik bir alanda 300 milyonu aşan nüfusu, 1,4 trilyon doları aşan toplam millî geliri, 700 milyar doları aşan dış ticaret hacmi ve 250 milyar doları aşan yurt içi yatırım stoku ile önemli bir sosyoekonomik güç alanı olarak öne çıkmaktadır (Yüce, 2023, 31).

Türk Devletleri Teşkilatı ise, merkezinde yer aldığı coğrafya bağlamında da önemli stratejik avantajlar ve ekonomik fırsatlar ile doludur. Türk Devletleri Teşkilatı, dünya yüzölçümünün yaklaşık yüzde üçünü kapsayan geniş bir coğrafyada konumlanmaktadır. Teşkilata üye devletlerin toplam nüfusu ise 170 milyona yaklaşmış durumdadır. Bu nüfus Avrupa ve Orta Asya toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 16,7'sini ve dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 2'sini oluşturmaktadır. Üye ülkelerde ortalama yaşın 30'un altında seyretmesi, TDT coğrafyasının bölgesel ve küresel ortalamalara kıyasla daha genç ve dinamik bir demografik yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu demografik avantaj, ekonomik büyüme potansiyeli ve iş gücü kapasitesi açısından teşkilatın önemli bir yapısal üstünlüğüne işaret etmektedir (Appasova, 2025; 607).

Ekonomik göstergeler bakımından değerlendirildiğinde, 2020 itibarıyla üye devletlerin toplam gayrisafi yurt içi hasılası (GSYH) yaklaşık 1 trilyon doları seviyesinde gerçekleşmiş; bu oran Avrupa ve Orta Asya toplam GSYH'sinin yaklaşık yüzde 4,5'ine ve dünya ekonomisinin yaklaşık yüzde 1,2'sine karşılık gelmiştir. 2023 itibarıyla toplam GSYH'nin 1,4–1,5 trilyon doları seviyesine yükselmesi, teşkilat bünyesindeki ekonomilerin görece yüksek bir büyüme performansı sergilediğini ortaya koymaktadır. Zengin doğal kaynaklara sahip olan üye ülkelerin, Orta Koridor olarak adlandırılan ve Asya ile Avrupa arasında stratejik bir ticaret hattı oluşturan güzergâh üzerinde yer alması, ticaret ve ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Tarihi İpek Yolu güzergâhında bulunan üye devletler aracılığıyla Çin'den Avrupa'ya ve küresel pazarlara uzanan lojistik ağ, günümüzde "Yeni İpek Yolu" çerçevesinde yeniden şekillenmektedir. Bu kapsamda hayata geçirilen ulaştırma ve ticaret projeleri, üye ülkeler arasındaki ekonomik etkileşimi artırmış; TDT iç ticaret hacmi 2022'de 33 milyar doları seviyesinden 2023'te 42 milyar dolarına yükselerek dikkat çekici bir artış göstermiştir (Appasova, 2025; 607-608). Söz konusu gelişmeler, Türk Devletleri Teşkilatı'nın bölgesel ekonomik entegrasyon potansiyelinin giderek güçlendiğine işaret etmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı önemli ölçüde henüz değerlendirilememiş bir ekonomik potansiyele sahip olmakla birlikte, hali hazırda toplam gayri safi yurt içi hâsıla bakımından dünyada 13. sırada yer almakta, toplam ticaret hacmi bakımından ise küresel ticaretin yaklaşık %3'ünü oluşturmaktadır (Baghirov, 2022: 68). Teşkilatın önde gelen üyeleri Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan ile gözlemci üye Türkmenistan, petrol, doğalgaz, altın ve çeşitli madenler bakımından zengin yer altı kaynaklarına sahiptir. Kazakistan buğday ve tahıl üretiminde, Özbekistan ve Türkmenistan pamukta, Kırgızistan ise hayvancılıkta güçlü bir altyapıya sahiptir.

Gözlemci üyelerden Macaristan'ın üretim sektörü, KKTC'nin stratejik konumu da teşkilata potansiyel katkılar sunmaktadır. Genel olarak TDT üye ülkeleri, mamul ürünler, hammaddeler, enerji ve gıda kaynakları açısından hem teşkilat içi hem de küresel tedarik zincirleri için önemli bir potansiyel barındırmaktadır (Aydilek, 2022).

Diğer taraftan kültürel bağlar, modern araçlar ile pekiştirilmekte ve entegrasyon ruhuna uygun uluslararası sistemde bir yumuşak güç unsuru olarak yükselmektedir. Bu bağlamda Türk Devletleri Teşkilatı'nın kamu diplomasisi ve yumuşak güç perspektifinden değerlendirildiğinde de önemli imkân ve kapasitelere sahip olduğunu göstermektedir (Köksoy, 2025: 721). TDT, etkin ve koordineli kamu diplomasisi sayesinde bölgesel etki gücü artırılabilir küresel siyasal sistemde kilit bir aktör olarak konumlanabilir potansiyele sahiptir (Asker ve Çiçek 2025: 65).

Uluslararası sistemde devletlerin etkisini artırmasının önemli yollarından biri, çok taraflı diplomasi mekanizmaları içerisinde koordineli ve kolektif biçimde hareket edebilme kapasitesidir. Özellikle Birleşmiş Milletler gibi küresel yönetişim platformlarında devletlerin ortak tutum geliştirmesi, yalnızca bireysel dış politika hedeflerinin değil aynı zamanda bölgesel kimlik ve ortak çıkarların da bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bölgesel örgütler, üyeleri arasında politika uyumu sağlayarak uluslararası karar alma süreçlerinde daha görünür ve etkili aktörler hâline gelmektedir (Acharya, 2014).

Bu çerçevede Türk Devletleri Teşkilatı da üye devletlerarasında siyasi danışma mekanizmalarını güçlendirerek uluslararası örgütlerde ortak tutum geliştirmeyi hedefleyen bölgesel bir iş birliği modeli ortaya koymak, siyasi olarak da birlikte hareket etme iradesi sergilemektedirler Yüce, 2022: 13). Nitekim Teşkilatın Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahcivan Anlaşması'nın 2. maddesinde ortaya konulan temel amaç ve görevleri arasında "Dış politika konularında ortak tutumlar benimsenmesi" yönünde bir irade ortaya koyulmuşlardır. Yine teşkilatın zirve bildirilerinde uluslararası kuruluşlarda koordinasyonun artırılması ve ortak diplomatik yaklaşımların geliştirilmesi temel hedefler arasında yer almaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı Dokuzuncu Zirvesi Semerkant Bildirisi (2022), metninde "Üye ve Gözlemci Ülkelerin uluslararası alanda aktif iş birliğinin güçlendirilmesi çağrısında bulunduklarını ve mümkün olan hallerde birbirlerinin adaylıklarını ve uluslararası teşkilatlar bünyesinde ortak ilgi alanlarına giren konularda Üye Ülkeler tarafından yapılacak ortak açıklamalar ve önergeler dâhil girişimlerini desteklemelerini teşvik ettiklerini" bildirmişlerdir. Diğer Zirve bildirilerinde de uluslararası kuruluşlarda koordinasyon, ortak dış politika yaklaşımı ve küresel platformlarda birlikte hareket etme yönünde benzer içerikte ifadelere yer verilmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı Gelecek Perspektifi ve Kurumsal Derinleşme Hedefleri

Türk Devletleri Teşkilatı tarafından alınan bildirileri kararları ve kurucu belgeler analiz edildiğinde, Teşkilatın gelecek projeksiyonu dair önemli politika adımları ve planlamaları görülmektedir. Yoğun bir kurumsallaşma ve kapasiteyi güçlendirme vizyonu yanında yapısal-fonksiyonel bir entegrasyon süreciyle, bölgesel bir alt-sistemden; küresel sistemin kurucu unsurlarından birine dönüşme çabası metinlerde öne çıkmaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın son zirveleri, örgütün yalnızca bölgesel bir iş birliği platformu olmanın ötesine geçerek ekonomik entegrasyon, diplomatik koordinasyon ve güvenlik alanlarında bütüncül bir vizyon geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm, teşkilatın uluslararası sistemde daha etkin ve kurumsallaşmış bir aktör hâline gelme yönünde ilerlediğine işaret etmektedir.

Örneğin, 2023'te Kazakistan'ın başkenti Astana'da gerçekleştirilen 10. Zirve, "Türk Devri" temasıyla düzenlenmiş ve teşkilatın kurumsal kapasitesini güçlendirme yönünde önemli kararlar alınmıştır. Zirvede siyasi, ekonomik ve sektörel iş birliğinin yanı sıra uluslararası kuruluşlarla koordinasyonun artırılması, finansal entegrasyonun güçlendirilmesi, uluslararası platformlarda daha görünür bir aktör olunması, ortak ekonomik projelerin artırılması vurgusu güçlü bir şekilde yer bulmuştur. Bu zirve, TDT'nin yalnızca kültürel bir birlik değil, aynı zamanda çok boyutlu bölgesel güç olma hedefini açıkça ortaya koymuştur.

Yine 2024'te Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te düzenlenen 11. Zirve, "Türk Dünyasının Güçlendirilmesi: Ekonomik Entegrasyon, Sürdürülebilir Kalkınma, Dijital Gelecek ve Herkes için Güvenlik" temasıyla toplanmıştır. Bu zirvede öne çıkan vizyon unsurları ise ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi, dijitalleşme ve teknoloji iş birliklerinin artırılması, bölgesel güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesi, çok taraflı diplomasi ve uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi konuları etrafında odaklanmaktadır. Bu yönüyle Bişkek Zirvesi, TDT'nin klasik iş birliği modelinden çıkarak gelecek odaklı bir bölgesel entegrasyon projesine dönüştüğünü göstermektedir.

2025'te Azerbaycan'ın Gebele şehrinde gerçekleştirilen 12. Zirve, "bölgesel barış ve güvenlik" temasıyla düzenlenmiştir. Bu zirve, TDT'nin artık yalnızca ekonomik değil aynı zamanda jeopolitik aktör olma, **b**ölgesel güvenlik mimarisine katkı sunma, uluslararası sistemde daha aktif rol alma hedeflerini ön plana çıkarıldığı görülmektedir. bu son zirve kararlarının özetinde teşkilatın gelişimi ve kurumsallaşma evrimini sürdürdüğü daha güçlü bir bölgesel aktör olma hedefini ortaya koyduğunu göstermektedir. Böylece dil ve kültürel birliktelikten, ekonomik iş birliğine ve oradan stratejik ortaklık ve ötesinde bölgesel bir uluslararası siyasette bir aktöre dönüşme şeklinde üç aşamalı bir dönüşümü hedeflendiği görülmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın gelecek perspektifini incelerken, 8. Zirve'de onaylanan Türk Devletleri Teşkilatı'nın "Türk Dünyası Vizyonu–2040" belgesine bakmak faydalı olacaktır. Bu vizyon belgesi, örgütün orta ve uzun vadeli hedef ve görevlerini ortaya koymaktadır. Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi incelendiğinde ekonomik kalkınma öncelikleri ve ulaştırma ile gümrük, enerji, turizm ve tarım, sosyal, siyasal ve kurumsal entegrasyon hedefleri, teknolojik işbirliği ve güvenlik gibi çok geniş ve farklı alanlarda niyet birliği ve hedefler dikkat çekmektedir. Bu belge, sıradan bir niyet beyanı değil, Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşmalarına benzer şekilde, uzun vadeli bir entegrasyon rehberi ve kamu politikası setini temsil etmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın uzun vadeli stratejik yönelimini ortaya koyan Türk Dünyası 2040 Vizyonu Belgesi**,** teşkilatın yalnızca bölgesel bir iş birliği platformu değil, aynı zamanda çok boyutlu bir entegrasyon ve koordinasyon mekanizmasına dönüşmeyi hedeflediğini göstermektedir. Belgede

Birliğin gelecek perspektifine dair bazı bulgular;

1. Siyasi ve Kurumsal Entegrasyon: Belgede, üye devletler arasında daha güçlü kurumsal yapıların oluşturulması**,** karar alma süreçlerinde koordinasyonun artırılması ve ortak politikaların geliştirilmesi temel hedefler arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda TDT'nin uluslararası örgütlerde eşgüdümlü hareket eden bir blok hâline gelmesi, ortak dış politika reflekslerinin geliştirilmesi, kurumsal kapasitenin artırılması amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım, TDT'yi gelecekte kolektif diplomasi yürüten bir bölgesel aktör konumuna taşımayı hedeflemektedir.

2. Ekonomik Entegrasyon ve Ortak Pazar Hedefi: 2040 Vizyonu'nun en güçlü boyutlarından biri ekonomik iş birliğidir. Belgede, Ticaretin serbestleştirilmesi, gümrük süreçlerinin kolaylaştırılması, ortak yatırım ve finans mekanizmalarının geliştirilmesi gibi hedefler öne çıkmaktadır. Ayrıca uzun vadede Türk dünyası içinde bir ekonomik entegrasyon alanı (ortak pazar benzeri yapı) oluşturulması hedeflenmektedir.

3. Bölgesel ve Küresel Ekonomik İstikrara Katkıda Bulunan Ulaşım/Ticaret Koridorları: Belgede TDT coğrafyasının jeostratejik konumu özellikle vurgulanmakta ve taşımacılık, ticaret, nakliye, gümrük ve enerji koridorlarının güçlendirilmesi, lojistik ağların entegrasyonu, enerji taşımacılığı ve arz güvenliği öncelikli alanlar olarak belirlenmektedir. Bu bağlamda TDT, Çin–Avrupa hattında küresel ticaretin kilit aktörlerinden biri olmayı hedeflemektedir.

4. Dijitalleşme ve Teknolojik İş Birliği: 2040 Vizyonu, klasik ekonomik iş birliğinin ötesine geçerek dijital dönüşümü de kapsamaktadır. Bu çerçevede dijital altyapıların geliştirilmesi, E-devlet uygulamalarında iş birliği, teknoloji ve inovasyon alanında ortak projeler ön plana çıkmaktadır. Bu hedef, TDT'nin yeni nesil ekonomik rekabet alanlarında da yer alma isteğini göstermektedir.

5. Sosyo-Kültürel Bütünleşme ve Ortak Kimlik: Belgede Türk dünyası arasında ortak tarih ve kültür bilincinin güçlendirilmesi, eğitim ve akademik iş birliklerinin artırılması önemli bir yer tutmaktadır.

6. Güvenlik ve İstikrar Perspektifi: 2040 Vizyonu TDT'nin gelecekteki rolü yalnızca ekonomik ve kültürel alanın ötesine güvenlik konularına da yer verdiği ve niyetler ortaya koyduğu görülmektedir. Belgede, bölgesel güvenliğin güçlendirilmesi, terörizm ve sınır aşan tehditlerle mücadele ve istikrarın korunması gibi konular da yer almaktadır. Bu durum, teşkilatın uzun vadede stratejik ve jeopolitik bir aktör olma potansiyelini ortaya koymaktadır.

Belge üzerine genel bir değerlendirme olarak Türk Dünyası 2040 Vizyonu, Türk Devletleri Teşkilatı'nın geleceğini üç temel eksende şekillendirmekte olduğunu ifade etmek mümkündür. Buna göre:

Entegrasyon Derinleşmesi

Bölgesel ve Küresel Aktörlük

Ortak Kimlik ve Dayanışma

Türk Dünyası 2040 Vizyonu, Türk Devletleri Teşkilatı'nın bölgesel bir iş birliği platformundan, ekonomik entegrasyon, siyasi koordinasyon ve kültürel bütünleşme ekseninde gelişen çok boyutlu bir uluslararası aktöre dönüşme hedefini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın Geleceğini Etkileyen Bölgesel Zorluklar

Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında hayata geçirilen ekonomi, siyasi, askeri ve enerji konularında atılan ortak adımlar, Türk Cumhuriyetlerinin, uluslararası ekonomik ve siyasi alanda bağımsız politikalar üretme hususunda başarı elde etmelerini sağladı. Yine TDT gelecek vizyonu daha güçlü bir birlik ruhuna ve ortak politikalar ve aksiyonlar geliştiren uluslararası bir aktöre dönüştürme anlamında güçlü bir vurgu dikkat çekmektedir. Ancak TDT için önemli bir zorluk Rusya ve Çin gibi küresel güçlerin yakın sınır alanlarında yer almasıdır. Bölgede Türk dünyasında artan etkisine karşı Rusya, eski nüfuz alanını kaybetmek istememesi ve "Rus Dünyası" kavramı ve Rus Devletinin yakın çevre doktrinine ve tarihi Rusya'nın birliğinin yeniden sağlanması hedefleri ile çakıştığı yerde bölgesel krizlere dönüşme potansiyeli vardır (Bayramol, 2025).

Türk Devletleri Teşkilatı coğrafyasının yakın çevresinde yer alan bir diğer önemli küresel aktör Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Çin'in Orta Asya devletlerine yönelik çok boyutlu dış politika yaklaşımı, Rusya'nın bölgeye dair stratejisinden belirgin biçimde ayrışmaktadır. Nitekim Çin'in bölge ülkeleriyle ilişkilerini büyük ölçüde "karşılıklı yarar" ilkesine dayalı ekonomik iş birliği çerçevesinde yapılandırdığı görülmektedir (Nauşabayeva Hekimoğlu ve Mukanov, 2024). Bununla

birlikte, tarihsel ve bölgesel perspektiften değerlendirildiğinde, yekpare ve bağımsız bir Türkistan coğrafyasının henüz tam anlamıyla teşekkül etmediği görülmektedir. Batı Türkistan'da yer alan ve bağımsızlıklarını kazanmış yedi Türk Cumhuriyeti önemli bir siyasal varlık ortaya koymakla birlikte, bu coğrafya Türk Dünyası olarak tanımlanan alanın yalnızca %43,7'lik bir bölümünü oluşturmaktadır. Öte yandan, aynı etno-kültürel kökene ve farklı boylara mensup olup çeşitli coğrafyalarda yaşayan, ancak henüz bağımsız siyasal yapılar tesis edememiş Türk topluluklarının varlığı da dikkat çekmektedir (Ağır, 2023: 228). Söz konusu alanın ve nüfusun büyük bir kısmı da Çin Halk Cumhuriyeti kontrolü altındaki Doğu Türkistan olarak adlandırılan "Sincan Uygur Özerk Bölgesi"'de yaşayan Türk topluluklarıdır.

Türkistan ve Kafkasya bölgelerinin tarihsel olarak uzun süre bölge dışı aktörlerin nüfuzu altında kaldığı görülmektedir. Bu çerçevede, Rusya Federasyonu'nun bölgede hâlen belirgin bir etki kapasitesine sahip olduğu; Çin'in ise artan ekonomik ve stratejik girişimleriyle bölgedeki varlığını güçlendirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Söz konusu coğrafyada bu iki aktör arasında şekillenen rekabet, çok katmanlı bir bölgesel güç mücadelesine işaret etmektedir. Bir yandan Rusya'nın tarihsel olarak sömürgecilik temelli bir üstünlük mirası ve bu mirasın günümüze yansıyan etkileri, diğer yandan Çin'in geniş ekonomik imkânları ve yatırım kapasitesi, Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurumsal yetkinliklerini, hareket alanını ve stratejik seçeneklerini daha karmaşık bir yapıya dönüştürmektedir. Ayrıca, ilgili aktörlerin bu stratejik araçları kullanma yönündeki istek ve kapasiteleri, bölgesel dinamiklerin yönetimini daha da güçleştirmektedir (Nazrin, 2025: 22).

Bu bağlamda, Rusya'nın tarihsel etki alanını koruma kaygısıyla daha ziyade güvenlik odaklı politikalar geliştirdiği; buna karşılık Çin'in ise bölgeye yönelik stratejisinde ekonomik çıkarlarını maksimize etmeye öncelik verdiği anlaşılmaktadır. Bu farklılaşma, iki aktörün Orta Asya'daki varlıklarını ve etki araçlarını şekillendiren temel dinamiklerden biri olarak değerlendirilebilir.

Türk Devletleri Teşkilatı sınırlarında bir diğer bölgesel etki oluşturan devlet ise İran İslam Cumhuriyeti'dir. İran'da Farsçadan sonra en yaygın konuşulan dilin Azerbaycan Türkçesi olduğu bilinmektedir. İran'da yoğun bir Türk nüfusu kendini hissettirmektedir. İran'daki bu Türk nüfus ülke genelinde dağınık bir yerleşim sergilemekle birlikte özellikle kuzeybatı, kuzeydoğu ve güney bölgelerinde daha yoğun bir demografik varlık göstermektedir. Bununla birlikte, İran'daki Türk toplulukları, Türkiye örneğinde olduğu gibi siyasal sistem içerisinde kurucu ya da hâkim bir unsur konumunda değildir. Bu demografik ve sosyokültürel yapı, İran'ın iç politik dengeleri kadar dış politika tercihlerini de dolaylı biçimde etkilemektedir (Gökdağ, 2013).

Özellikle Kafkasya bağlamında, Türkiye lehine gelişebilecek jeopolitik dönüşümler, İran açısından stratejik bir hassasiyet alanı oluşturmaktadır. Bu durum, benzer kaygıları taşıyan Rusya ile konjonktürel yakınlaşmaları ve örtük iş birliklerini beraberinde getirmiştir. Nitekim 1991'de bağımsızlığını kazanan Azerbaycan ile İran arasındaki ilişkiler tarihsel, etnik ve jeopolitik dinamikler nedeniyle sorunlu bir seyir izlemektedir. Özellikle Kuzey Azerbaycan ile İran'daki Güney Azerbaycan arasında kültürel ve toplumsal etkileşimin artması, İran'daki Türk kimliği ve Azerbaycanlılık bilincinin güçlenmesine katkı sağlamakta; bu durum da iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini doğrudan etkileyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Gökdağ, 2013). İran, bölgesinde yükselen Türk Dünyası bütünleşmesine gerek Türk enik kökenine mensup vatandaşları nedeniyle (Ağır, 2023: 228-232) gerekse de Türkiye'nin bölgede artan varlığı nedeniyle kuşkuyla yaklaşmaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı periferinde yer alan bir diğer ülke Ermenistan'dır. Bağımsızlık süreciyle eş zamanlı olarak Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgal etmesi, söz konusu aktörün yeni siyasi ve ekonomik ilişkiler tesis etme çabalarını önemli ölçüde sekteye uğratmıştır. Bu gelişme, Kafkasya bölgesinin yeni uluslararası sistemin dinamiklerine uyumlu bir şekilde dönüşümünü de olumsuz yönde etkilemiştir (Kuliyeva, 2025). Ermenistan'ın kendisi askeri ve ekonomik anlamda güçlü bir devlet olmasa da ABD ve Fransa'da sahip olduğu etkili diasporası sayesinde Azerbaycan ve Türkiye'ye yönelik toprak talebi ve soykırım iddiaları etrafında çizdiği mağduriyet algısı bu ülkelerden bulduğu cesaretlendirici destekle bölgesel gerilimleri tırmandırmıştır (Nazrin, 2025: 22). Ayrıca bölgesel gelişmeler karşısında Rusya'nın Ermenistan'a verdiği açık destek Türk dünyası bütünleşmesine önemli bir darbe vururken İran'ın açıktan olmamakla birlikte Ermenistan'a yönelik gizli desteği de hem Azerbaycan-İran, hem de İran-Türkiye arasında gerilime neden olmaktadır (Ağır, 2023:228). Öte yandan, Ermenistan'ın coğrafi konumu, Türk Devletleri Teşkilatı açısından stratejik bir kırılma hattı oluşturmaktadır. Türkiye ile Azerbaycan arasında uzanan ve kesintisiz bir kara bağlantısının tesisini engelleyen bu konum, yalnızca ikili ilişkiler açısından değil, aynı zamanda bölgesel entegrasyon ve jeopolitik bütünleşme süreçleri bakımından da belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu durum, Güney Kafkasya'daki güç dengeleri ve ulaşım koridorları bağlamında Ermenistan'a özgün ve kritik bir jeostratejik önem kazandırmaktadır.

Ermenistan ile Azerbaycan ilişkileri üzerinde en derin gerilim alanı şüphesiz Karabağ sorunu olmuştur. Ancak Azerbaycan'ın 27 Eylül 2020'de uluslararası hukuktan doğan haklarına dayanarak başlattığı askerî harekât sonucunda bölgedeki fiilî durum önemli ölçüde değişmiş; bu gelişmeyle birlikte Zengezur Koridoru meselesi yeniden gündeme gelmiştir. Tarihsel olarak Sovyetler Birliği döneminde Türkiye ile Azerbaycan

arasındaki doğrudan bağlantıyı kesen jeopolitik düzenlemelerin bir ürünü olan Zengezur hattı, günümüzde Türkiye'den Orta Asya'ya uzanan kesintisiz bir kara ulaşım ağının tesis edilmesi bakımından stratejik önem taşımaktadır. Gelinen süreçte iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların ve çatışmaların çözüme kavuşması Zengezur koridorunun açılması durumu, yalnızca Ermenistan-Azerbaycan ilişkilerinde değil, aynı zamanda bölgesel düzeyde yeni bir jeopolitik denge arayışını da beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan konjonktür Türk Devletleri Teşkilatı açısından da ekonomik ve stratejik iş birliğini derinleştirebilecek bir fırsat alanı yaratırken entegrasyon süreçlerine ivme kazandırabilecek bir dönüşümün habercisidir (Demirtürk ve Hasanoğlu, 2026).

Sonuç ve Öneriler

Türk Devletleri Teşkilatı'nın geleceğine ilişkin bulgular, örgütün yalnızca kültürel ve tarihsel bağlara dayalı bir platform olmanın ötesine geçerek çok katmanlı ve kurumsallaşmış bir bölgesel iş birliği mekanizmasına evrilme potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Bu dönüşümün sürdürülebilirliği, Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurumsal kapasitesini güçlendirmesine, karar alma süreçlerini daha etkin ve bağlayıcı hale getirmesine ve üye devletler arasında politika uyumunu derinleştirmesine bağlıdır.

"Türk Dünyası Vizyonu–2040" çerçevesinde ortaya konulan hedefler, ulaştırma ve lojistik altyapısının entegrasyonu, enerji iş birliğinin derinleştirilmesi, dijital dönüşümün teşvik edilmesi ve ticaretin kolaylaştırılması gibi alanlarda somutlaşmaktadır. Bu bağlamda, Orta Koridor'un işlevselliğinin artırılması ve bölge içi ticaret hacminin genişletilmesi, TDT'nin küresel ekonomik sistemdeki konumunu güçlendirebilecek stratejik kaldıraçlar olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, örgütün uzun vadeli başarısı yalnızca ekonomik parametrelerle sınırlı olmayıp; eğitim, kültür, savunma ve dış politika alanlarında geliştirilecek çok boyutlu koordinasyon mekanizmalarına da bağlıdır.

Ancak, TDT'nin karşı karşıya olduğu en önemli yapısal zorluk jeopolitik dengelerin kıskacında bir coğrafyada hayat bulma ve gelişme çabasıdır. Özellikle Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti ve İran gibi bölgesel ve küresel aktörlerin eş zamanlı etkisi, örgütün stratejik hareket alanını sınırlandıran temel faktörlerden biridir. Bu çok merkezli güç rekabeti, üye devletler arasında politika uyumsuzluğuna, entegrasyon süreçlerinde yavaşlamaya ve kurumsal kapasitenin sınırlı kalmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla Türk dünyası, mevcut haliyle, içsel farklılıklar ve dışsal baskıların kesişiminde sağlam adımlar ile ama derinden bütünleşmiş bir jeopolitik aktör niteliği kazanma çabasındadır.

TDT'nin İran–Rusya–Çin ekseninde şekillenen jeopolitik ortamda karşılaştığı zorluklar; büyük güç rekabeti, ekonomik bağımlılık riskleri, güvenlik kaygıları ve bölgesel çatışma dinamiklerinin kesişiminden kaynaklanan çok katmanlı bir yapı arz etmektedir. Bu çerçevede, örgütün sürdürülebilir ve etkili bir bölgesel aktör haline gelebilmesi; dış aktörler arasında dengeleyici ve çok yönlü bir diplomasi yürütmesine, ekonomik iş birliğini somut ve derinlikli projelerle pekiştirmesine ve kurumsal kapasitesini güçlendirmesine bağlıdır. Bu doğrultuda atılacak stratejik adımlar, TDT'nin yalnızca Türk dünyası içerisinde değil, Avrasya jeopolitiğinde de daha belirleyici bir konum elde etmesini mümkün kılacaktır.

Extended Summary

This article examines the institutionalization dynamics of the Organization of Turkic States (OTS) within the evolving context of a multipolar global order, where regional organizations are gaining increasing prominence in international politics. Positioned within the Eurasian geopolitical landscape, the OTS has emerged as a significant platform for cooperation grounded in shared historical, linguistic, and cultural ties. In recent years, the organization has demonstrated a growing ambition to deepen collaboration across economic, political, and strategic domains, signaling its potential transformation from a symbolic framework into a more institutionalized and multidimensional regional actor.

The study argues that the trajectory of the OTS is shaped not only by its internal dynamics but also by the broader regional and global power configurations. In particular, the enduring influence of major actors such as Russia, China, and Iran in Central Asia and the Caucasus—rooted in historical legacies as well as economic and security considerations—directly constrains the organization's strategic autonomy and operational flexibility. Within this complex geopolitical environment, the OTS faces the dual challenge of fostering intra-organizational integration while simultaneously navigating the competitive pressures exerted by external powers.

Drawing on the "Turkic World Vision–2040" document, the article analyzes the medium- and long-term objectives of the organization, with a specific focus on key sectors such as transportation, energy, trade, and digitalization. It highlights the strategic importance of initiatives aimed at enhancing regional connectivity, particularly through the development of the Middle Corridor, as well as efforts to expand intra-regional trade and economic interdependence. These initiatives are identified as critical levers that could strengthen the OTS's position within the global economic system. At the same time, the study underscores that the long-term success of the organization extends beyond economic integration and depends on the development of multidimensional coordination mechanisms in areas such as education, culture, security, and foreign policy.

The article further explores the structural challenges confronting the OTS, emphasizing the constraints imposed by its geopolitical environment. The simultaneous presence and influence of Russia, China, and Iran create a multilayered matrix of power competition that can lead to policy divergence among member states, slow down integration processes, and limit institutional capacity. Consequently, the OTS operates at the intersection of internal heterogeneity and external

pressures, striving to evolve into a coherent and deeply integrated geopolitical actor.

In conclusion, the study contends that the sustainability and effectiveness of the OTS as a regional organization depend on its ability to pursue a balanced and multidimensional diplomatic strategy vis-à-vis external powers, while simultaneously strengthening its institutional framework and deepening economic cooperation through concrete and implementable projects. Strategic advancements in these areas will enable the OTS not only to consolidate its role within the Turkic world but also to attain a more influential and decisive position in the broader Eurasian geopolitical order.

Kaynaklar

Acharya, A. (2014). *The end of American world order* (Vol. 158). Cambridge: Polity press.

Ağır, O. (2023). Dağlık Karabağ sorunu bağlamında Türk dünyası jeopolitiği. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (INIJOSS), 12(2), 222-239.

Akarslan, Z. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı ve Macaristan. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 12* (Türk Devletleri Teşkilatı), 1–17. https://doi.org/10.16985/mtad.1610799

Akçapa, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihsel gelişimi: Teşkilatın dünü, bugünü ve yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11*(34), 478–479.

Appasova, D. (2025). Bölgesel entegrasyon ve küresel diplomasi: Türk Devletleri Teşkilatının stratejik konumlandırılması. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 12*(6), 605–615.

Asker, A., & Çiçek, A. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı için stratejik kamu diplomasisi önerisi. *MUTAD, Türk Devletleri Teşkilatı (Dünü, Bugünü, Yarını) Özel Sayısı*, 65–95. https://doi.org/10.16985/mtad.1611609

Aydilek, E. (2022). Türk Devletleri Teşkilatının siyasi ve ekonomik potansiyeli. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, *5*(3), 716-728. https://doi.org/10.33712/mana.1192419

Baghirov, O. (2022). The Organization of Turkic States: Economic potential and cooperation prospects among its members. *Perceptions: Journal of International Affairs, 27*(1), 53–73.

Bakırcı, S. (2025, Şubat 3). Türk Devletleri Teşkilatı ve sosyo-ekonomik gelişim. *TASAM – Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.* https://tasam.org/tr-TR/Icerik/73770/turk_devletleri_teskilati_ve_sosyo-ekonomik_gelisim (Erişim Tarihi: 03.02.2026).

Bayramol, E. (2025). Türk dünyasının birliği, Türk Devletleri Teşkilatı ve Rusya. *MUTAD, Türk Devletleri Teşkilatı (Dünü, Bugünü, Yarını) Özel Sayısı*, e121–143. https://doi.org/10.16985/mtad.1625231

Çınar, Y. ve Uzun, Y. U. (2023). Köklü geçmişten güçlü geleceğe Türk Devletleri Teşkilatı: Küresel ekonomik-siyasal potansiyeli ve teşkilatın geleceğine dair öngörüler. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(ÖS), 141-156. doi:10.33206/mjss.1296831

Demirtürk, S. ve Hasanoğlu, M. (2026). Zengezur Koridoru'nun stratejik önemi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 14 (42), 659-674. https://izlik.org/JA76UM39SE

Gökdağ, B. A. (2013). İran Türkleri. *Yeni Türkiye, 54*, 2203–2213.

Köksoy, E. (2025). Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Perspektifinden Türk Devletleri Teşkilatı'nın İncelenmesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 25(2), 527-550. https://doi.org/10.32449/egetdid.1783514 721.

Kuliyeva, S. (2025). Ermenistan'ın Merkezi Asya Türk devletleri ile ilişkileri ve Karabağ'ın işgalinin ilişkilere tesiri (1991–2019). *Tarih ve Tarihçi, 4*(1), 20–37.

Nauşabayeva Hekimoğlu, A., & Mukanov, M. (2024). Orta Asya Devletleri İle Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin Gelişim Süreci. *İran ve Turan Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 1-20. https://izlik.org/JA72CA78GP

Nazrin. A. (2025). Bölgeselciliğin Yeni Dinamiği: Türk resimleri Teşkilatı Ve Azerbaycan. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 12 *(Türk resimleri Teşkilatı)*: 18-40. https://doi.org/10.16985/mtad.1604715.

Türk Dünyası 2040 Vizyonu Belgesi (2022). https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2025).

Türk Devletleri Teşkilatı. URL-1, *Devlet başkanları zirveleri*. Türk Devletleri Teşkilatı. https://www.turkicstates.org/tr/zirveler (Erişim 05.04.2026).

Türk Devletleri Teşkilatı. URL-2, https://turkicstates.org/tr/turk-konseyi-hakkinda (Erişim Tarihi: 28.02.2026).

Türk Devletleri Teşkilatı URL-3, https://turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari (Erişim Tarihi: 18.02.2026).

Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi Bildirisi (2021). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://turkicstates.org/u/d/basic-documents-tr/8-zirve-bildirisi-15-tr.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2026).

Türk Devletleri Teşkilatı 9. Zirvesi Semerkant Bildirisi, (2022). https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-devletleri-teskilati-9-zirvesi-semerkant-bildirisi (Erişim Tarihi: 18.02.2026).

Türk Devletleri Teşkilatı 10. Zirvesi Bildirisi, (2023). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://turkicstates.org/u/d/basic-documents-tr/10-zirve-bildirisi-2023-21-tr.pdf (Erişim Tarihi: 18.02.2026).

Türk Devletleri Teşkilatı 11. Zirvesi Bişkek Bildirisi (2024). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://turkicstates.org/u/d/temel_belgeler/5-tr-bis%CC%A7kek-deklarasyonu-nihai.pdf (Erişim Tarihi: 18.02.2026).

Türk Devletleri Teşkilatı 12. Zirvesi Gebele Bildirisi, (2025). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://turkicstates.org/u/bildiri_tr.pdf (Erişim Tarihi: 18.02.2026).

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahcivan Anlaşması chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://turkicstates.org/u/d/basic-documents-tr/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf (Erişim Tarihi: 27.02.2026).

Ural, S. (2024). Türk devletleri teşkilatı perspektifinden Balkanlardaki Türk diasporası. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi*, 3(1),1-12. https://doi.org/10.62122/sautad.1472997

Yüce, M. (2022). *Türkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı üyeleriyle ikili ilişkileri*. SETA Yayınları.

Yüce, M. (2023). Türkiye'nin Türk devletleri teşkilatı üyeleriyle ikili ilişkileri. *Türk Dünyası Akademik Bakış Dergisi* 3(5), 30-63.